

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

שם השיעור: ברית האמנה - מימי שיבת ציון ועד הציונות המודרנית

שם המרצה - אלקנה שרלו, elkansh@gmail.com

ציר זמן (ע"פ המקובל) תקופת שיבת ציון

לפנה"ס אירועים ואישים בישראל

586 חורבן בית ראשון, גלות בבל

538\9 הכרזת כורש, תחילת שיבת ציון

עליית ששבצר \ זרובבל

הקמת מזבח וייסוד היכל

הפרעות צרי יהודה ובנימין, ביטול הבניה והעליה

מלכות כנבוזי

מלכות דריווש הפרסי (הראשון)

520 חידוש בניית ההיכל

נבואות חגי וזכריה

516 חנוכת הבית השני

485 מלכות אחשורוש הפרסי

מגילת אסתר (?)

465 מלכות ארתחשטא

458 עליית עזרא

נבואת מלאכי (?)

445 עליית נחמיה

ברית האמנה

433 השנה האחרונה הנזכרת בפירוש בנחמיה

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

ברית האמנה ואגרת תקנה:

במהלך שנת תרע"ג (1913) מתכתב הרב קוק עם הרידב"ז (הרב יעקב דוד וילובסקי 1845 - 1913) רבה של צפת, על ענייני שמיטה והיתר מכירה. האגרת המפורסמת ביותר מכונה אגרת תקנ"ה, ובה פורש הרב קוק את משנתו הרעיונית בדבר היחס בין העולם הדתי שומר המצוות לעולם החלוצי החופשי. משפטים נבחרים מתוך האגרת:

ידע הדרת גאונו, ששני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים קדושת-ישראל וההתקשרות הא-להית עמהם. הא' הוא סגולה, כלומר טבע הקדושה שבנשמת ישראל מירושת אבות, כאמור: "לא בצדקתך וגו'" "רק באבותיך חשק ד' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם", "והייתם לי סגולה מכל העמים"; והסגולה הוא כוח קדוש פנימי מונח בטבע-הנפש ברצון ד', כמו טבע כל דבר מהמציאות, שאי-אפשר לו להשתנות כלל, "כי הוא אמר ויהי", "ויעמידם לעד לעולם".

והב' הוא ענין-בחירה, זה תלוי במעשה הטוב ובתלמוד-תורה. החלק של הסגולה הוא הרבה, באין ערוך כלל, יותר גדול וקדוש מהחלק התלוי בבחירה, אלא שברית כרותה היא, שהסגולה הפנימית לא תתגלה בזמן הזה כי אם לפי אותה המדה שהבחירה מסייעה את גילוייה, על כן הכל תלוי לפי רוב המעשה וקדושה האמונה ותלמוד-תורה.

בעקבא-דמשיחא מתגבר ביותר כוח-הסגולה, שהוא תוכן "זכור חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה", כלומר לא מצד הבחירה שהיא באה מצד המעשים הטובים שבבנים ומצד התשובה, אלא למען שמו, המתגלה ע"י זכירת חסדי אבות... ובדורנו נתרבו נשמות רבות, שאע"פ שהן שפלות מאד בענין-הבחירה, ועל כן הם נגועים במעשים רעים רבים ובדעות רעות מאד ד' ישמרנו, מכל מקום אור-הסגולה מאיר בהם, ועל כן הם מחבבים מאד את כללות ישראל וחושקים בארץ ישראל, ובכמה דברים טובים ויקרים מהמדות שהם באים מסגולת ישראל בטבע-נפשם הם מצוינים בהם...

ברית האמנה ובריתות גורל ויעוד:

"קול דודי דופק" הוא מאמר מאת הרב יוסף דב סולובייצ'יק, המבוסס על נאום פרו-ציוני שנשא ביום העצמאות השמיני של מדינת ישראל, ו' אייר תשט"ז, בישיבת רבי יצחק אלחנן בניו יורק. משפטים נבחרים מהמאמר:

היהדות הבחינה תמיד בין קיום גורלי לקיום יעודי. כשם שהבדילה היהדות במציאות האישי-אינדיבידואלית בין גורל ליעוד, כך הבחינה בקיומנו הלאומי-היסטורי בין שתי אידיאות אלו. ברית גורל מהי? הגורל מציין בחיי האומה כמו בחיי היחיד קיום מאונס. כורח מוזר מלכד את הפרטים לכלל אחד. היחיד כפוף ומשועבד בעל כרחו למציאות הגורלית הלאומית, ואי אפשר לו להשתמט ממנה. ברית הגורל מתבטאת גם בקטגוריות חיוביות הנובעות מתודעת שיתוף גורל. ברית יעוד מהי? היעוד מציין בחיי האומה - כמו בחיי היחיד - קיום מדעת שהאומה בחרה בו ברצונה החופשי, ושבו היא מוצאת את הריאליזציה המלאה של הווייתה ההיסטורית. במקום קיום כחויית עובדה בלתי נתונה לשינוי שהאומה נדחקה לתוכו, מופיע הקיום כחויית פעולה בעלת ממדים תכליתיים, רפודי תנועה, עליה, שאיפה ומימוש. האומה מעורה בתוך היעוד בשל כיוסופיה לקיום משוכלל מלא ענין וכיוון. היעוד הוא המעין המפכה של ההתעלות היחודית של האומה והזרם הבלתי פוסק של ההשראה העליונה שאינה נדעכת. חיי יעוד הם חיים מכוונים, פרי דריכות הכרתית ובחירה חופשית.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

ברית האמנה ומגילת העצמאות:

פרו' אליעזר שבייד ז"ל: "הנס בהקמתה של מדינת ישראל איננו הניצחון במלחמת השחרור. הנס הוא בכך שיהודים עם כל כך הרבה זהויות מנוגדות הסכימו לחתום על מגילת העצמאות" (מצוטט במאמרו של שרגא בר און 'על פשרה אצילית ומדרשים מנוגדים', מגילת העצמאות עם תלמוד ישראלי, עמ' 533)

ברית האמנה ואמנות אקטואליות:

- אמנת כנרת (2001) היא אמנה על ידי הפורום לאחריות לאומית אשר הוקם בחסות מרכז יצחק רבין לחקר ישראל, ונועדה להסדיר את היחסים בין הקבוצות השונות בחברה היהודית בישראל (ימין ושמאל, דתיים וחילונים) על בסיס עקרונות מאחדים משותפים.

- אמנת גביזון-מדן (2000-2002) היא הצעה לאמנה שתסדיר את יחסי דתיים-חילונים במדינת ישראל. האמנה, שנכתבה על ידי הפרופסור רות גביזון ז"ל והרב יעקב מדן שליט"א, יוצאת מנקודת ההנחה שיסודות הסטטוס קוו שנקבעו בין החזון איש ובין ראש הממשלה בזמנו דוד בן-גוריון איבדו ממשמעותם לאורך השנים, ולכן יש לקבוע כללים חדשים להסדרת דת ומדינה. כמו כן, על כללים אלו לנבוע מהסכמה ציבורית רחבה שתיווצר מדו-שיח ולא מתוך מאבקים פוליטיים וחברתיים.